

JOSIP BROZ TITO ÖNÉLETRAJZI VALLOMÁSAIRÓL*

SRETA STAJIĆ

Amikor elvállaltam Josip Broz Tito Önéletrajzi vallomások című könyvének bemutatását, amelyet magyar nyelven a Forum Könyvkiadó adott ki, elégedettséget, de ugyanakkor nagy felelősséget is éreztem. Olyan feladat ez ugyanis, amelyet talán nem is tudok úgy elvégezni, ahogy szeretném, mivel olyan könyvről van szó, amely egészében felöleli Josip Broz Tito életét és munkásságát, és egy könyv bemutatására mégis csak korlátozott idő áll rendelkezésre.

Ezért megértésüket kérem, amikor csupán megemlítem, hogy Tito már gyermekkorában átérezte a szegénység szenvedéseit, és amikor nem beszélek bővebben Josip Brozról, az ifjúmunkásról, aki már szinte gyermekkorában tapasztalta a nincstelenség és a kizsákmányolás keserűségeit. Az elvtársról, az emberről, a forradalom vezetőjéről fogok beszélni, a forradalmárról, aki mindig élen járt, a szabadság harcosáról, a béke építőjéről.

Tito gondolatai mindenre kiterjedőek és mindig időszerűek. Láttnokságát összefüggésbe hozta a konkrét helyzettel, a stratégiai célok pedig a harc és a munka taktikájának és módszereinek alapját képezték forradalmi tevékenységének minden szakaszában. Megkísérlem ezt be is bizonyítani, Josip Broz Tito forradalmi gondolatának és munkásságának csupán néhány kérdésére mutatva rá.

Az olvasók figyelmét először is Titónak a munkásosztállyal való kapcsolatára szeretném felhívni. Időre volt szükség ahhoz,

* Elhangzott az 1985. október 31-ei zentai könyvbemutatón.

hogy a munkások tapasztalatai a harc szervezett formáját ölték, amelyet a munkásosztály a gazdasági kizsákmányolás és politikai elnyomás ellen folytatott. Így volt ez hazánk munkásmozgalmában is. Tito kora fiatalságában bekapcsolódott a szervezett munkásmozgalomba, a Jugoszláv Kommunista Pártba pedig 1919-ben vették fel. Ekkortól származik az a megérzése és később tartós meggyőződése, hogy *a munkásosztály felszabadítása, ugyanúgy, mint minden elnyomott réteg felszabadítása, magának az osztálynak a tette kell hogy legyen.* Ezért mindig nagy jelentőséget tulajdonított az emberekkel való jól megszervezett és állandó munkának a szakszervezeti szervezetben, mint politikai, munkásosztályi szervezetben, és a párt kapcsolatainak és munkájának a dolgozókkal és a szegény parasztsággal.

Tito erre vonatkozóan így emlékezett vissza a messzi 1928-as évre:

„És amikor ma a párt számbeli erejéről beszélünk, ami akkor igen csekély volt, nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a párt beépült a Független Szakszervezetekbe is, hogy e szervezet tagjai a párt szimpatizánsai voltak, hogy ez volt az újabb és újabb tagok iskolája. Épp a forradalmi Független Szakszervezetek játszották a legnagyobb szerepet a sztrájkok szervezésében, az ipari munkásság harcának forradalmasításában, továbbá a falusi lakosság megszervezésében, amennyiben erre lehetőség nyílt.” (I. kötet, 50. lap)

A munkásosztály forradalmi szerepét Tito 1941-ben emeli ki, szorgalmazva a proletárbrigádok megalakítását:

„A proletárbrigádokban, most ebben az elsőben, később pedig a másodikban és az utána alakulóokban nemcsak munkások, hanem parasztok és más hazaszerető emberek is lesznek, de a munkások fogják alkotni a brigádok magvát. Mivel ők értik meg legjobban a harc lényegét, nekik kell a vezető szerepet betölteniük a harcban. Meg kell mutatniuk, hogy ők a legszívósabbak, hogy nemcsak önmagukért, hanem a parasztokért is, az egész nép felszabadításáért harcolnak. A munkásoknak tudniuk kell miért harcolnak, mert ha minden kilátás nélkül, vagyis azzal a kilátással harcolnak, hogy holnap megint Péter király jön vissza, akkor nem fognak harcolni.” (I. kötet, 281. lap)

Tito a munkásosztály szerepét a legközvetlenebbül 1950-ben domborítja ki, amikor a Jugoszláv Föderatív Népköztársaság Nép-szakupstinájában megindokolja az állami gazdasági vállalatoknak

és magasabb fokú gazdasági egyesülésnek a kollektívák részéről történő igazgatásáról szóló alaptörvény tervezetét. Ekkor a következőket mondta:

„A termelőeszközök államosításával még nem valósult meg a munkásmozgalomnak az a mozgósító jelszava, hogy »a gyár a munkásoké«. Ugyanis »a gyár a munkásoké, a föld a parasztoké« nem valami elvont propagandajelszó, hanem mély és tartalmas értelme van. Ez a jelszó tartalmazza a szocialista termelési viszonyok egész programját mind a társadalmi tulajdont illetően, mind a dolgozók jogait és kötelességeit illetően. Tehát, ha valóban szocializmust akarunk építeni, ezt a jelszót meg lehet és meg kell valósítanunk a gyakorlatban.” (II. kötet, 56. lap) Majd a továbbiakban: „Azáltal, hogy a gyárak, bányák stb. igazgatását a munkaközösségekre ruházzuk, lehetetlenné tesszük, hogy gazdaságunkban elterjedjen a bürokratizmusnak nevezett ragályos kór. Olyan nyavalya ez, amely hihetetlenül könnyen és gyorsan ragad át a burzsoá társadalomról, és igen veszedelmes az átmeneti időszakban, mert akár a polip, ezernyi csápjával lefogja és akadályozza a fejlődés helyes és gyors folyamatát. A bürokratizmus éppen azért tartozik a szocializmus legnagyobb ellenségei közé, mert észrevétlenül szívódik be a társadalmi tevékenység minden pórusába, s az emberek kezdetben észre sem veszik. Tévedés volna azt hinni, hogy a bürokratizmus nem kezdett már nálunk is gyökeret eresztetni. Nálunk is kezdett már beférkőzni az intézményekbe, az államgépezetbe és a gazdaságba, de mi ezzel tisztában vagyunk, és ezért máris több intézkedést tettünk megakadályozására. Itt nem segítenek a kampányszerű intézkedések, hanem állandó harc és az emberek nevelése szükséges.” (II. kötet, 60. lap)

Tito a bürokratizmusra mint az átmeneti időszak veszélyes betegségeire, valamint még egy veszélyre is rámutatott: a Milovan Đilas „új típusú demokráciájának” koncepciójával való eszmei leszámolás során — amelyről azt mondta, hogy ez a demokrácia „éppenséggel anarchiát” jelentene — 1954-ben a következőket mondta:

„Tehát egész forradalom előtti előkészítő harcunk és forradalmi harcunk, nemkülönben hazánk forradalom utáni építésének fő hordozóját — a munkásosztályt — meg sem említi, hanem ezekben a »filozófiai« elmélkedéseiben kiegyenlíti a volt burzsoá kizsákmányolót és a volt minisztert, a volt burzsuj csendőrt és

az öntudatos munkást, mindenkit kiegyenlít mindenkivel, számára most mindez egyenlő.” (II. kötet, 74. lap)

A munkásosztály szerepét egyértelműen kiemelte 1972-ben a JKSZ elnökének és a JKSZ Elnöksége Végrehajtó Bizottságának levele a JKSZ minden szervezetéhez és tagjához. A JKSZ X. és XI. kongresszusán a munkásosztálynak, mint a szocialista öngazgatásért vívott harc hordozójának pótolhatatlan szerepéről alkotott nézetét Tito a JSZSZK 1974-ben elfogadott Alkotmányának, annak a dokumentumnak a következetes valóra váltására irányuló törekvéssel erősítette meg, amely feltárta Jugoszláviának mint „a társult munka köztársaságának” fejlődési távlatait.

Másodszor: Tito a munkásosztály eszmeileg egységes és cselekvőképes élcsapatát lényeges feltételnek tartotta ahhoz, hogy a munkásosztály eredményesen érvényesítse történelmi felszabadító szerepét. Ezért mindig *nagy jelentőséget tulajdonított a Jugoszláv Kommunista Párt arra való felkészítésének, hogy valóra váltsa élenjáró, vezető forradalmi szerepét.* Már az 1928-ban megtartott híres nyolcadik zágrábi pártértekezlet előtt határozott frakcióellenes harcot indított a JKP-ben. Tito így emlékezik erre az időszakra:

„A Jugoszláv Kommunista Pártnak szerveződése és eszmei-politikai érlelődése folyamán, akárcsak az első világháború után alakult többi kommunista pártnak, szembe kellett néznie a vezetés egységének kérdésével. Valójában már megalakulásának első napjaitól kezdve súlyos harcokat vívott a proletariátus forradalmi szerepére vonatkozó új elképzelésekért, szembehelyezkedve az öröklött szociáldemokrata és opportunista nézetekkel. Vezetősége az első hétéves időszakban sem volt egységes. Akkoriban a párt szinte önmagára volt utalva. Már mint tagsága, ugyanis a vezetőség tagjai az egymás közötti leszámolásokban tobzódtak.” És a továbbiakban: „1921 és 1924 között a vezetőségben a párt politikájának és taktikájának alapvető kérdései körül folyt a vita, ez pedig elsősorban a forradalom, a proletariátus és szövetségesei problémáját, de leginkább a nemzeti, a paraszt- és a szakszervezeti kérdéseket érintette. Ezeknek az elvi problémáknak a megvitatása maga után vonta az első csoportok és áramlatok kialakulását a párton belül. Eszmei állásfoglalása alapján az egyik csoport a forradalmi megoldások mellett szállt síkra — ez a baloldal volt. Ezzel szemben a jobboldal opportunistá nézeteket képviselt. Idővel a csoportok frakciókká alakultak.” (I. kötet, 44. lap)

Tito önmagáról azt vallotta, hogy baloldalinak tartotta magát, amíg meg nem értette, hogy két frakcióról van szó, és akkor kijelentette, egyikhez sem akar tartozni. A frakcióellenes harcnak szentelte magát a zágrábi pártszervezetben kifejtett munkájával:

„Ebben az időben a JKP zágrábi szervezete néhány más városban — Belgrádban, Nišben, Eszéken, Szabadkán, Újvidéken stb. — tevékenykedő nagyobb szervezet mellett jelentős tényezőnek számított. Szervezési és számbeli szempontból a zágrábi szervezet volt a legerősebb. Tagja volt számos ipari munkás, valamennyien harcedzett kommunisták. A Független Szakszervezeteknek Zágrábban és Horvátországban volt a legnépesebb tagsága, többen voltak, mint a szociáldemokraták. A munkásnők körében kifejtett aktív tevékenység is a tapasztalt kommunista harcosok egész sorát teremtette meg. A zágrábi pártszervezet kapcsolatot tartott fenn az ifjúsági szervezetekkel, elsősorban az iparban dolgozó munkásfiatalokkal. Itt tevékenykedtek a JKISZ későbbi titkárai is, Mijo Oreški, és Josip Debeljak meg más aktivisták. A párt ebben az időben a baloldali értelmiségiek — elsősorban Miroslav Krleža és August Cesarec meg mások — támogatását is élvezte.” (I. kötet, 48—49. lap)

Ettől kezdve, majd a Kominternben dolgozva, és különösen amikor 1937-ben a JKP élére állt, Tito mindig nagy jelentőséget tulajdonított a JKP eszmei egységének és forradalmi akciójának. A JKP egységéért vívott harca nagy jelentőségű volt, mind az országban kifejtett forradalmi szerepének erősítése szempontjából, mind annak a helyzetnek a szempontjából, amelyben a JKP annak idején a Kominternben volt. A nyolcadik zágrábi értekezlet, a Tito által beterjesztett jelentés elfogadása után levelet intézett a Kominternhez, kötelezve, hogy az segítsen a JKP-nek, hogy pártunk felépüljön a frakciózásból. 1928-ban tanácskozást tartottak a Kominternben, amely a Nyílt Levélben nyújtott támogatást a zágrábi szervezetnek, elítélve mindkét frakciót, s vezetőiket eltávolította a JKP vezetőségéből. Tanulságos az, amit Đuro Đaković mondott ezen a tanácskozáson, védelmezve a JKP-t a feloszlásra vonatkozó fenyegető döntéstől: „Nem szabad megfélemlkezni arról, hogy nekünk jugoszlávoknak van egy rossz tulajdonságunk, ez pedig az, hogy minden határozatot és javaslatot egyhangúlag elfogadunk, de nem hajtjuk végre őket.” Ezt Tito említi az Өnéletrajzi vallomásokban. Nyilvánvaló, hogy az ilyen értékelés ma is időszerű.

Azok után a nagy veszteségek után, amelyek a JKP-t érték az Aleksandar Karadorđević január 6-ai diktatúrájának rezsimjével való kegyetlen leszámolásban, meg a frakcióharcokban elszenvedett káderveszteségek után, Titóra 1936. évi hazaérkezésekor az a nehéz feladat várt, hogy felújítsa a vezetőséget és elősegítse a Párt konszolidálódását. A Gorki-ctyal való ideológiai szakítás után átvette a Párt vezetését. Erről az időszakról Tito így beszélt:

„Többnyire Zágrábban tartózkodtam, de elég gyakran utaztam Szlovéniába, az elvtársakkal való értekezletekre. Szerbiából és Dalmáciából maguk az elvtársak jártak hozzám Zágrábba, hogy megbeszéléseket folytassunk és utasításokkal lássam el őket. Ez időben készítettem elő a kongresszust Szlovéniában és Horvátországban. A szlovéniai kongresszuson személyesen nem vettem részt. A kongresszuson Birk elvtárs [Edvard Kardelj] volt jelen, őt küldték ugyanis instruktorként Szlovéniába. A Horvát KP kongresszusát magam szerveztem, s részt is vettem rajta. A kongresszusok megszervezése és a pártszervezetek felújítása mellett megalakítottam az ifjúság legális vezetőségét, a Központi Szakszervezeti Bizottságot, több tanácskozást tartottam a vezetőkkel a Munkáspárt megalakítása céljából, és megalakítottam Zágrábban az agitprop bizottságot. Sok időt vett igénybe a szakszervezeti dolgozóink szektássága ellen folytatott küzdelem, de ez később jó eredményeket hozott. Ez idő alatt — hét hónapon át — ötven különböző szektorban működő vezető aktivistával tartottam a kapcsolatot.” (I. kötet, 126. lap)

A JKP, illetve a JK SZ egységéért Tito mindig olyképpen szállt síkra, hogy szem előtt tartotta a konkrét történelmi körülményeket és a párt társadalmi akciójának szükségességét, amely megfelelt a forradalom adott szakasza feltételeinek. Emlékeztessünk Titónak a JKP eszmei egységéért vívott harcára mint a fegyveres forradalom megszervezésének és kivitelezésének és a népfelszabadító harc utáni országépítésnek a feltételére, az egységre mint a sztálini nyomás és a tájékoztató irodás támadások elleni védekezés, az „új demokráciáért” vívott dilasi harccal való ideológiai leszámolás és a szocializmus rankovići dogmatikus-centralisztikus koncepciójával való ideológiai leszámolás feltételére, a nacionalizmus elleni harc feltételére, amely különösen az úgynevezett tömegmozgalomban jutott kifejezésre, és a KSZ vezetőségein belüli liberalisztikus-frakciós tevékenység elleni harc feltételére. Értetően nem fejthetem ki részletesebben Tito látnok nézeteit a

KSZ-nek a munkásosztállyal és a dolgozókkal a szocialista öngazgatásért vívott közös harcban megnyilvánuló szerepéről.

Harmadszor: szeretném kihangsúlyozni Titónak a nemzeti kérdéstről vallott felfogását. *Tito a nemzeti kérdést a forradalom stratégiai kérdésének tartotta, különösen a többnemzetiségű Jugoszláviában, amely a legközvetlenebbül kapcsolódik a munkásosztálynak a saját társadalmi felszabadításáért és minden dolgozó felszabadításáért vívott harcához.* Mindig világosan, egyértelműen szólt a nemzeti felszabadításról, a nemzeti egyenjogúságról és ennek alapján Jugoszlávia minden nemzetének és nemzetiségének testvériségéről és egységéről. Tudjuk, hogy Tito mindig kiemelte, hogy a nemzeti egyenjogúságot, a testvériséget és egységet úgy kell őriznünk, mint szemünk fényét. Nem ismert megalkuvást a nacionalizmus elleni harcban, és hangsúlyozta, hogy a nacionalizmus lealacsonyító ideológia.

Ismeretes, hogy a JKP a nemzeti kérdésre vonatkozó különböző állásfoglalások után a IV. értekezlettől kezdve világos álláspont-ra helyezkedett a nemzeti egyenjogúságot illetően, amit különösen a JKP KB 1935. évi spliti plénuma dolgozott ki a Jugoszláviának mint föderatív államközösségnek a tervezetében. A JKP ilyen programjának irányvétele nagy jelentőségű volt a fasiszta veszély elleni harc megszervezésében, amely a harmincas évek végén ott leselkedett Jugoszláviában és annak határain. Tito így vallott erről:

„1937-ben tehát valóra vált az a még 1934 decemberében meghozott határozat, hogy a Jugoszláv Kommunista Párt keretében létrehozzuk a Szlovén és a Horvát Kommunista Pártot. Akkoriban történt ez, amikor már felszámoltuk a többéves frakcióharcot, főként a párt csúcsszerveiben, és amikor már elég gyorsan kezdett konszolidálódni a JKP. A konszolidációt pedig, amely alkalmassá tette pártunkat arra, hogy vállalhassa a forradalmi élcsapat szerepét a munkásosztályra és az egész országra nézve egyaránt sorsdöntő eseményekben, az előzte meg, hogy a pártszervezeteket megtisztítottuk a frakciózóktól, a provokátoroktól, az ingatagoktól és minden egyéb gyanús elemtől.” És a továbbiakban: „A Horvát KP, a Szlovén KP és később a Macedón KP megalakítása természetesen eredménye volt annak, hogy a JKP helyes irányvonalat alakított ki a nemzeti kérdés rendezésére.” (I. kötet, 156. lap)

Az a tevékenység, amelyet a JKP 1935-től kezdődően a nép-

front kiépítésében és erősítésében folytatott, hozzájárult a JKP befolyásának erősítéséhez, a JKISZ felújításához és izmosodásához, valamint országszerte a haladó ifjúsággal való kapcsolatához. Ezeket az eredményeket a JKP V. országos értekezlete erősítette meg, amelyet a háború előestjén, 1940-ben tartottak. Az értekezletről Tito így beszélt:

„Az ötödik országos értekezlet 1940-ben volt. Azért tartom a legfontosabbnak, mert számos pártértekezlet előzte meg az ország valamennyi részében. Az értekezleten 105 küldött vett részt, a műszaki személyzettel együtt 110-en voltunk. Szinte a rendőrség orra előtt tartottuk meg, ami azt bizonyítja, hogy pártunk megtisztult a különböző provokátoroktól és ügynököktől. Az értekezlet több napon és éjszakán át tartott és nagy horderejű határozatokat hozott. Határozatainak nagy jelentőségük volt nemcsak a párttagság mozgósítására, hanem a széles tömegnek az eljövendő eseményekre való felkészítésére nézve is. Ez az értekezlet már a JKP sorainak teljes egységéről tanúskodott. Országunkban első alkalommal zajlott le egy kongresszussal felérő pártkonferencia úgy, hogy nem került sor torzsalkodásra, csoportosulásra és frakcióharcra és a vukovári kongresszus óta első ízben volt együtt ily nagy számú küldött. Röviden, ez az értekezlet a konszolidálódás időszakának lezárulását, a frakciózás és a csoportosulás felszámolásának végét jelezte, azt, hogy egy forradalmi szervezet — nem szakítva persze meg kapcsolatait a Kommunista Internacionáléval — a maga lábára állt s megszabadult minden olyan elemtől, amely fékezte a jugoszláv munkásosztály forradalmi harcának kibontakozását.” (I. kötet, 197. lap)

Már a fegyveres harc első évében a kommunisták akcióinak és a JKP szervezésének országszerte jelentős eredményei voltak. Az antifasiszta harc egyúttal Jugoszlávia minden nemzetének az egyenjogúságukért folytatott harca volt. Tito szerint:

„Mi ezért a megszállók ellen indított harc kezdetétől fogva olyan álláspontra helyezkedtünk és olyan elveket hirdettünk, amelyek valamennyi nemzetnek megfeleltek. Mert, mint ismeretes is, Horvátországban Pavelićnak aránylag nagymértékben sikerült maga mellé állítani a tömegeket, Szerbiában meg ott voltak a csetnik, Szlovéniában a fehérgárdisták és így tovább. Ennél fogva a nemzeti kérdéssel kapcsolatban is világos politikát kellett kijelölnünk. Én már a háború kezdetén közzétettem A nemzeti kérdés Jugoszláviában a népfelszabadító harc megvilágításában című cik-

kemet, amelyből világosan kitűnt, hogy ebben a tekintetben milyen lesz a háború utáni Jugoszlávia. Ilyenformán még a háború folyamán leraktuk az új állam alapjait. A szocializmust akkor még persze nem jelentettük be, de világosan kifejtettük a nemzeti kérdés megoldását, valamennyi nemzet egyenjogúságát, és azt, hogy egyik nemzet sem juthat hegemóniához, akár nagy, akár kicsi. Ennek az álláspontnak és ezeknek az elveknek köszönhetjük, hogy Jugoszlávia valamennyi nemzetét magunk mellé állítottuk a népfelszabadító háborúban. Persze már a háború előtt is ezt a politikát vallottuk, csak éppen a háború folyamán kellett konkrétan kifejtenünk és következetesen alkalmaznunk.” (II. kötet, 93. lap)

Az 1941 júliusától folytatott harcok nemcsak egy új fegyveres erő megalakulását jelentették Jugoszláviában, hanem az új néphatalom kialakulását is. Már 1942 végén összehívták Jugoszlávia Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsát. Az AVNOJ sorsdöntő jelentőségű volt a jugoszláviai nemzeti kérdés megoldása szempontjából is. Az AVNOJ I. ülésszakáról Tito a következőket mondta:

„Az 1942. november 26-án Bihácban megtartott történelmi gyűlésen történelmünk folyamán első ízben ült össze egy olyan képviseleti szerv, amely valamennyi nemzetünket képviselte, s amely népeink harcának tüzeiben és megpróbáltatásokkal teli óráiban magából a népből fogant. Határozatai nagy horderejűek voltak, arra irányultak, hogy a lehető legnagyobb mértékben egyesítsék az összes hazafias erő törekvéseit az ország felszabadításáért és a jugoszláviai nemzetek boldogabb jövőjéért vívott forradalmi harcban. Az AVNOJ megalakításával megvetettük a jugoszláviai nemzetek igazi testvériségének és egyenjogúságának — az új igazságosabb társadalmi rendnek — alapjait.” (I. kötet, 299. lap)

Az AVNOJ II. ülésszakán megerősítették és kidolgozták ezeket a történelmi döntéseket:

Tito hangsúlyozta a JKSZ és eszmei-politikai tevékenysége egyiségének szükségességét a szocialista öngazgatás fejlesztéséért és a munkásosztály részéről a folyamatokban elfoglalt szerep erősítéséért vívott harcban. A JKSZ Elnökségének 21. ülésén a JKSZ azon kötelességéről beszélt, hogy erősítse a munkásosztály szerepét Jugoszláviában, és a következőket mondta:

„Egyszóval, azt akarom mondani, hogy a munkásosztályt nem oszthatjuk el köztársaságok szerint, hiszen az összjugoszláv. Elsősorban persze a maga köztársaságában döntő tényező, és egyre in-

kább azzá kell válnia. A hatalom legfontosabb tényezőjévé kell válnia a köztársaságban, mint az itt ma is elhangzott. Sok mindent megígértünk a munkásosztálynak, de keveset teljesítettünk az ígértekből. Ezért éppen a munkásosztályt érintő alkotmányfüggeléseket kell nagyobb eréllyel valóra váltanunk.” (II. kötet, 105. lap)

Azt hiszem, hogy ma is így kell viszonyulnunk a föderációkban érvényesülő viszonyok megoldásának AVNOJ-i elveihez, szem előtt tartva éppen a nemzeti kérdés megoldásának lényegét, mint ahogy erről Tito beszélt.

Az említettek igazolják Tito internacionalista meggyőződését és forradalmi tevékenységét. Két kijelentésével is alátámasztom ezt. Először Titónak a nemzeti hovatartozásra vonatkozó véleményét említem meg:

„A nemzeti hovatartozást illetően ellene vagyok mindenféle nyomásnak, vagyis annak, hogy az emberek feltétlenül nyilvánítsák ki, hogy ehhez vagy ahhoz a nemzethez tartoznak. Ez nem szükséges. Rengeteg embernek ez kellemetlen is. Mégis helyes, ha az ember állást foglal, mert ez alól nem lehet kibújni. Én Horvátországban születtem, akárcsak őseim, Zagorjében. Ezt mindenki tudja. De azért jugoszláv vagyok, hivatásomnál fogva, mindenféleképpen. És nemcsak az. Én internacionalista vagyok. Amióta a kommunizmus útjára léptem, internacionalistának érzem magam. De internacionalistának elsősorban a saját közösségünkben kell lennünk, és csak azután szélesebb körben. Én nem elvont, hanem jugoszláv internacionalista vagyok. Ezért egyáltalán törődöm valamennyi nemzetünkkel, de elsősorban a munkásosztállyal. Én ugyanis legkorábbi fiatalságomtól fogva a munkásosztály jogaiért harcoltam, és ma is ezt teszem. Mint forradalmárnak kötelességem is azért harcolni, hogy a forradalom teljes egészében végbemenjen, hogy létrehozzuk a valódi szocializmust, amelyben minden nemzetiség teljes egyenjogúságot élvez.” (II. kötet, 138. lap)

Egy külföldi újságíró észrevételére, hogy Jugoszlávia egyfajta „nemzeti kommunizmust” képvisel, Tito így válaszolt:

„Semmiképpen sem értek egyet azzal az állítással, hogy mi egyfajta »nemzeti kommunizmust« képviselünk. Mi internacionalisták vagyunk. Csak éppen másként tekintünk a szocializmus lényegére és a társadalomnak a kommunizmus felé való továbbfejlődésére, mint mások. Mi azon vagyunk, hogy a szocializmusban a figyelem középpontjában az ember és az ember tényleges érdekei kerülje-

nek, ezenkívül, hogy az egész társadalmi fejlődés minél humánusabb jelleget kapjon. Az, hogy a csehek és a szlovákok véget akartak vetni a régebbi keleti törvénytelenéseknek és dogmatikus módszereknek, s hogy társadalmi reformokat akartak végrehajtani annak érdekében, hogy a társadalom szocialista fejlődésének humánusabb tartalmat adjanak — ez nem szűk nemzeti jellegű dolog, hanem a világban manapság végbemenő szocialista átalakulásnak és a haladó erők általános törekvéseinek hatása. Magától értetődik, hogy a szocializmus és a kommunizmus humánus irányú fejlődésének keretében a nemzeteknek és sajátságaiknak is teljes mértékben érvényesülniük kell. Ennek így kell lennie. Aki ugyanis nem becüli saját országát és nemzetét, az mások megbecsülésére sem képes. Ennélfogva az, amiért a világ többi haladó erővel együtt sikraszállunk, az egyben nemzeti is. A nemzetiségek jogainak ilyenfajta értelmezésében pedig az internacionalista kötelezettségek is beletartoznak. Ennélfogva mi nem a »nemzeti kommunizmus« képviselői, hanem internacionalisták vagyunk.» (II. kötet, 92. lap)

Negyedszer, a népfelszabadító háború jellegéből és a szocialista forradalom sajátosságaiból következett az a harc, amelyet Jugoszlávia függetlenségéért és a nemzeti életben betöltött új helyzeteért folytatott. Később ebből az elképzelésből nőtt ki az eltérő társadalmi berendezésű országok aktív békés koegzisztenciájára épülő elnemkötelezettségi politika.

A népfelszabadító háború alatt Tito korábbi, a kommunista pártok viszonyáról alkotott, ismert nézetei képezték a JKP harcának alapját, amelyet nemcsak a fasizmus ellen, hanem az új Jugoszlávia létrehozásáért folytattak. Ezért az AVNOJ létrehozásának döntő szerepe volt abban, hogy az új Jugoszlávia affirmálódjon a világban. Ismeretes, hogy az AVNOJ-ról szóló határozatot tanácsadóink nem jó szemmel nézték, nem támogatták. Könyvében Tito arról is beszél, hogyan kezdődtek a diplomáciai tárgyalások a szövetségesekkel a Hitler-ellenes koalícióban Jugoszlávia új kormányának elismertetéséért:

„1943 végén mi is küldtünk katonai missziókat a Közel-Keletre és Nagy-Britanniába, valamivel később pedig a Szovjetunióba is, hogy minél jobb és pontosabb tájékoztatást nyújtsunk arról, ami nálunk történik. Tehát mi is diplomáciai offenzívába kezdtünk. Ezzel a segély kérdése is szorosan összefügg. Ami a fegyverzetünket illeti, 1943 közepéig csak azzal harcoltunk, amit az ellenségtől elragadtunk. Addig senkitől sem kaptunk semmit. A szövetséges

koalíció vezetői csak 1943 novemberében és decemberében, a teheráni értekezleten állapodtak meg abban, hogy hadseregünket segíteni kell. (...) Akkoriban a szövetségesek még nem ismerték el a Nemzeti Bizottságot, csak a Legfelsőbb Parancsnokságot. Ennélfogva én mint főparancsnok számos jelentős ügyet elintézhettem a szövetségesekkel. Az ügyeket a Legfelsőbb Parancsnokság mellett működő szövetséges katonai küldöttségek révén rendeztük, a mi katonai küldöttségünk révén is, amely a szövetséges parancsnokságok mellett, Kairóban, Olaszországban, később pedig Angliában tartózkodott. (...) Küldöttségünk Velebit vezérőrnagy vezetésével előbb Kairóba, majd Londonba ment, s így megteremtettük az első kapcsolatot a szövetséges országok politikai köreivel. Katonai küldöttségünk révén sikerült részletesen és helyesen tájékoztatnunk a szövetséges országok közvéleményét a jugoszláviai helyzetről.” (I. kötet, 336. lap)

A Jugoszláv Népfelszabadító Bizottságot és a Főparancsnokságot az ország felszabadításáért vívott harc utolsó éveiben a szövetséges államok mint az ország egyedüli kormányát ismerték el. Ilyen minőségben az államhatalom és a Párt legfőbb szervei részt vettek a szomszédos országokkal a nemzeti-felszabadító mozgalmakkal kapcsolatos problémák megoldásában. Jugoszlávia függetlenségéről Tito a következőket mondta:

„Én már a népfelszabadító háború idején hangoztattam, hogy minden nemzetnek elidegeníthetetlen joga van a szabadságra és arra, hogy maga döntsön a sorsáról, és hogy egyenjogú legyen a többi néppel. Erre alapoztuk a szövetségeseinkkel való viszonyunkat is. Határozottan szembehelyezkedtünk minden külső kényszerítési kísérlettel és a Jugoszlávia felosztására vonatkozó tervekkel, nehogy az országot alárendelt helyzetbe hozzák és független, szabad fejlődését korlátozzák. Mindig, mindenkor visszautasítottuk azt, hogy bábok legyünk valakinek a játszójában.” (II. kötet, 86—87. lap)

Hogy milyen volt a Sztálinnal való összeütközés jellege, arról többek között ezt olvashatjuk: „Mondhatnám, ideológiai bátorság volt. Én és munkatársaim ugyanis láttuk, hogy a szocializmus, ha csak nem fordulunk szembe a sztálini felfogással, elveszítheti azt a jellegét, amilyennek lennie kell.” (II. kötet, 157. lap)

Az elnemkötelezettség eszméjéről Tito sokat írt, én azonban itt csak a következőket emelném ki: „Ami személy szerint engem illet, az elgondolás a bandungi találkozó és az ott hozott Pancha-

silahatározat után érlelődött meg bennem. Sokat gondolkodtam róla. Nem találtam elegendőnek, inkább afféle deklaratív dolognak tartottam, s úgy véltem, valamivel tovább kell mennünk. Nemcsak az ázsiai és afrikai országokra gondoltam, hanem másokra is. Ugyanis két tömb létezik: a régebben megteremtett nyugati és keleti. A keleti, véleményem szerint, már afféle ellensúlyként alakult ki. Ennek hatása pedig érződni kezdett az ENSZ-ben is. Ott is nehezen lehetett volna jó megoldást találni. Márpedig az ENSZ tagállamainak túlnyomó többsége tömbön kívüli. Töprengeni kezdtem: valahogy ezeknek is össze kellene fogniuk. Nem azért, hogy új szervezet jöjjön létre, harmadik tömb alakuljon ki, hanem azért, hogy valahogy összegyűljenek azok az emberek és országok, akik ellene vannak a világ tömbökre osztottságának, s a Bandungban elfogadott, illetve a Belgrádban kiegészített elveként küzdenek. Egyszerűen gondolkodni kezdtem azon, hogy valahogy tömöríteni kellene a harmadik világot.” (II. kötet, 80. lap)

„Az elnemi kötelezettség politikájának vonzóereje kezdettől fogva abban nyilvánult meg, hogy mind több ország jutott arra a meggyőződésre, hogy ha független politikát akar folytatni és egyenjogúan akar részt venni a nemzetközi viszonyokban, ezt épp az el nem kötelezettek mozgalmához csatlakozva valósíthatja meg a legjobban.

Az elnemi kötelezettségi politika egyetemessége és életereje abban is megnyilvánul, hogy még bizonyos tömbökhöz tartozó országok is szeretnének szorosabb kapcsolatokat és együttműködést kialakítani az el nem kötelezett országokkal. Ez objektíve elősegíti, hogy az elnemi kötelezettség politikája újabb térségekben is érvényre jusson, és a többi megosztás fokozatosan megszűnjön.” (II. kötet, 84. lap)

Végül, úgy gondolom, hogy Tito a nemzetközi viszonyok és Jugoszlávia nemzetközi helyzetéről alkotott nézeteinek sűrített áttekintésekor nem szabad megkerülnünk azt sem, hogyan értékelte a bel- és a külpolitika egységét Jugoszláviában. Erről Tito a következőket mondta: „Jugoszlávia belső berendezésének alapelvei teljesen azonosak azokkal az elvekkkel, amelyeket a nemzetközi viszonyokban képviselünk. Mi ugyanis a gyakorlatban megvalósítjuk a nemzetek és nemzetiségek teljes egyenjogúságát, tekintet nélkül lélekszámunkra, fejlesztjük az öngazgatási rendszert, harcolunk a fejletlen vidékek gyorsabb fejlődéséért, minden határozatunkat megegyezés és megállapodás útján hozzuk meg stb., ezek

pedig alapján véve ugyanazok az elvek, amelyekért külpolitikánkban is síkraszállunk.

Egyszóval, az országon belüli öngazgatás és a külpolitikai téren való elnemkötelezettség a független jugoszláv politika egészét alkotja.”

„Ahogy kommunistaként is eldöntöttem, miért fogok egész életemben harcolni, ugyanúgy itt is eltökéltem, hogy azért fogok küzdeni, hogy az emberiség másként szervezze meg életét. Mélységesen meg voltam győződve arról, hogy a világ változásra szorul, nem törődhetünk bele ezekbe az igazságtalan viszonyokba. Ez volt tehát az egyik legfőbb elképzelésem. Természetesen, sohasem tápláltam olyan ábrándokat, hogy mindez simán fog menni, s nem lesznek összeütközések. Ezért kellett hát létrehoznunk egy olyan mozgalmat, amelyik harcolhat a fennálló helyzet túlhaladásáért.” (II. kötet 87. lap)

Íme, a szocialista forradalom legkifejezettebb irányairól megemlített gondolatokból megérthetjük Tito forradalmi eszméit és munkásságát. Megérthetjük Tito harcát a JKP önállóságaért, az ország függetlenségéért, a cselekvő internacionalizmusért a világ haladó erőinek harcában, a nemzetközi viszonyok demokratizálásáért, az új, igazságosabb gazdasági rendért. Innen származik Tito szembevágulása Sztálinnal, harca a Tájékoztató Irodás nyomás ellen, következetes, békeszerető, el nem kötelezett politikája, a békéért és a szocializmusért vívott harca.

Ilyen Jugoszláviáért harcolt Tito, ilyen Jugoszláviában bontakoztatta ki a fegyveres nép koncepcióját, amely az általános honvédelem és társadalmi önvédelem rendszerében jutott kifejezésre.

Ezt az utat Titóval együtt építettük és Titóval tártuk fel Jugoszlávia fejlesztési távlatait a szocialista öngazgatás alapjain. Becsüljük forradalmi munkásságát, mert humánus, az emberhez mért, ahhoz az emberhez, aki mindig Tito figyelmének központjában, a társadalmi fejlődésre irányuló általa kezdeményezett forradalmi akció középpontjában áll.

Mindezért határozottan meg kell védenünk Tito gondolatát és munkásságát azok támadásaitól, akik le akarják becsülni Tito hozzájárulását, amelyet forradalmunk győzelmeihez nyújtott. Senkinek nem szabad megengednünk, hogy ezt akár a forradalmár, a tudós, a publicista vagy az irodalmi alkotó álarca mögé bújva végezze. Tito munkásságával nem kényszerítette magát a népre, hanem annak leghaladóbb törekvéseiből fogant és a forradalom-

mal együtt annak óriásává fejlődött. Titónak ezt még életében az emberiség minden haladó erője is elismerte.

Tito látnoksága, a folyamatok, az események és az esetleges törénések alapos, átfogó elemzése, az események, az egyének jellegzetes, részletes leírása, magatartásuk ábrázolása olyképpen van megírva, hogy az könnyen olvasható és felkelti az érdeklődést az események folyamata iránt.

Bemutatva Josip Broz Tito Önéletrajzi vallomásait, szükségét érzem annak, hogy ezt a könyvet ajánljam minden dolgozónak, különösen a fiatal nemzedéknek, mert mélyen hiszem, hogy forrásokat, ihletet találnak benne a munkásosztály és minden dolgozó harcához a szocialista öngazgatású és el nem kötelezett Jugoszlávia fejlesztéséért a titói úton.